

Hz. Âişe'nin Aile Hukuku Alanındaki Rivayet ve İçtihatları¹**Alpaslan ALKIŞ**Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İlahiyat
Fakültesi; alpaslan.alkis@hotmail.com**Mahmut BİLİK**Yüksek Lisans Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İlahiyat
Fakültesi; m.m.blg@hotmail.com**Özet**

Vahyin nüzûlüne bizzat şahitlik etmeleri ve hadislerin vürûdünü bizzat gözlemlenmeleri vesilesiyle ve ahkâmın hikmeti teşrisine vakıf olmalarından dolayı Sahabe nesli, İslâm hukuk tarihinde ayrıcalıklı bir konuma sahiptirler. Zira fıkıh, sahabenin oluşturduğu yöntem üzerinden teşekkülünü tamamlamıştır. Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Abdullah b. Mes'ud, Muaz b. Cebel, Zeyd b. Sabit, Ebu Musa el-Eş'ari, ve Ubey b. Kab gibi devasa kametlerin nezdinde vahyin eşler arasında sadece Hz. Âişe'nin odasında iken nazil olması, odasının Mescid-i Nebevi'ye bitişik olması, Medine döneminde Hz. Peygamber (sav)'in eşi olarak yanında geçirmesi ve sahip olduğu ilim irfan merakı gibi önemli bazı hususiyetlerden dolayı sözü o kadar değerlidir ki ihtilaf edilen fikhî meselelerde başvuru en önemli kişidir. Hz. Peygamber'in kendisinden olmazsa unutulup gidecek aile ahvâli hakkındaki malumata sahip olan Hz. Âişe'nin toplumun çekirdeği olan kadın ve aile hakkındaki yorumlarının bilinmesi İslâm ahkâmının doğru anlaşılması adına çok önemlidir.

Anahtar Kelimeler: İslâm hukuku, aile hukuku, Âişe, nikâh, talâk,

¹ Geliş/Kabul Tarihi: 12.09.2017/23.02.2018 – Araştırma Makalesi

The Precedents Of Hz. Aisha's Family Lav

Abstract

The generation of shabah has a praminent place in Islamic Lav history as they witnessed the revelation of apocalypse, the coming of hadith and see the wisdom of provision. The canon of jurisprudence of Islam complekes the formation over the methods of shabah. From the view of great residential Hz. Aisha; Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Abdullah b. Mesud, Muaz b. Cebel, Zeyd b. Sabit, Ebu Musa el-Es'ari and Ubey b. Kab is an important person that is applied in the canon jurisprudence of Islam matter because the apocalypse comes between the mates in his room, his room is next to Mescid-i Nebevi, in Medina period she lives in Hz. Muhammed (peace be upon him) and she has a great interest about some important matters such as enlightenment.Hz. Aisha who has knowledge about Hz. Muhammed's life (Peace be upon him) which is likely to be forgotten is a very important person as she has a great contribution abouth the seeds of society women and family lifes and interpretation.

Keywords: Islamic law, family law, Aisha, wedding, plunder

GİRİŞ

Toplumun temelini oluşturan ailenin cemiyet nizamına, huzur ve refahına derinden tesir etmesinden, kadının ve çocukların yüksek bir himayeye ihtiyaç hissetmesinden dolayı İslâm'da Aile Hukukunu evlenme, boşanma, nesep, iddet, velayet, vesayet, nafaka işlemlerini, ayrıntısına kadar hükümlere bağlanmıştır. ² İslâm aile hukuku, birçok yönü ile diğer sistemlerdeki aile hukuklarından ayrılmaktadır ³.

Hz. Peygamber'in diğer aile fertlerinin ve yakınındaki insanların da görüşleri takdir edilmekle birlikte Hz. Âişe'nin, gözlemlerini değerlendirme, Kur'an ışığında yorumlama ve aktarma bakımından apayrı bir konumu olmuştur. ⁴ Entelektüel bir şahsiyet sahibi olan Hz. Âişe (ö.58/678) hadis ⁵, tefsir ⁶, fıkıh usûlü ⁷ kelam⁸ ve islâm tarihi⁹ alanlarında pek çok akademik

² Ansay, "Aile Hukûku", AİFD, 1952, II-III 21.

³ Aydın, "Aile" DİA 1989, II, 196-200.

⁴ Görmez, 2006: 218.

⁵ Uslan 2003: 149.

⁶ Öztürk 2007: 117; Görmez, 2006: 242.

⁷ Kınar, 1995: 172; Aynacı, 2001.

⁸ İla, 2007: 117.

⁹ Mahmat, 2004: 55.

araştırmaya konu olmuş ve nice araştırmalara kaynaklık etmeye devam etmektedir.

O, Hz. Peygamber'le beraberken toplumun tabakalarını meydana getiren aile ahkâmının büyük bir kısmının nüzûlüne şahitlik etmiştir. Hz. Peygamber sonrası vahiyli ilk dönemde sahabelerin tıkanıdığı durumlarda başvuru en önemli şahsiyetlerden birisi olmuştur.¹⁰ Resûlullah'ın âlime eşinin kadını doğrudan ilgilendiren nikâh, karı-kocanın hakları, talâk, iddet, nafaka, kadının mahremsiz yolculuğu, kadınların hamama gitmesi ve hicâb konularında fikir ve görüşleri incelenecektir.

Biz, bu makalede, İslâm Hukuku çerçevesinde Hz. Âişe'nin aile hukuku alanındaki görüşlerini konu edinerek Resûlullah'ın âlime eşinin içtihatlarını bir araya getirmeyi hedeflemekteyiz.

HZ. ÂİŞE'NİN AİLE HUKUKU ALANINDAKİ İÇTİHATLARI

Nikâh

Nikâh, şer'an aralarında evlenme engeli olmayan bir erkekle bir kadının hayatlarını geçici olmaksızın birleştirmelerini sağlayan akde denir.¹¹

Yüce Allah evliliğin amacına işaret eden ayeti kerimede “Kaynaşmanız için size kendi (cinsi) nizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet peydâ etmesi de O'nun (varlığının) delillerindedir. Doğrusu bunda, iyi düşünen bir kavim için ibretler vardır”¹², buyrulmuş ve nikâh ile erkek ve kadının yalnızlığının karşı cinsle giderildiğini açıklamıştır. Allah bu ayette erkeği ve kadını birbirlerini mutlu etmesi, sevgi ve merhametle birbirlerine yardımcı olması için yarattığını da beyan etmiştir.

Evlilik, Allah (cc)¹³ ve Resûlu (sav) tarafından teşvik edilmiştir. İslâm dini evlenenler arasındaki haklar haklar ve sorumlulukları düzenlemiştir¹⁴.

Bekâr olarak kendini ibadetlerine daha iyi verebileceğine inandığı için evlenmemeyi düşünen Sa'd b. Hişam (ra), Hz. Âişe'nin yanına varıp ona şöyle demiş: “Ben sana kadınlarla evlenmeksizin bekâr hayatı yaşamayı soracaktım, bu konuda senin görüşün nedir?” O, “Sakın ha böyle yapma! Allah ne buyuruyor duymadın mı? «Şüphesiz senden önce de peygamberler gönderdik,

¹⁰ Müslim, **Hayız**, 88, (349); Mâlik, **Tahâret**, 73.

¹¹ Atar, “**Nikah**” TDV, 2007: XXXIII, 112.

¹² er-Rum, 30/21

¹³ en-Nur, 24/32-33.

¹⁴ en-Nisa, 4/ 20, 34, 129.

onlara eşler ve çocuklar verdik»¹⁵ Dolayısıyla bekâr yaşama modeline uyma!”¹⁶ diyerek bekâr kalmanın İslâmi bir erdem olmadığını ve evlenmenin sevabı, nâfile ibadetlerle meşgul olmanın bekâr kalmaya oranla daha faziletli olduğunu açıklamıştır. Başka bir rivayette gelen benzeri bir soruya da evlilik için Hz. Peygamber’in, “Nikâh benim sünnetimdir, bundan yüz çeviren benden değildir”¹⁷ buyurduğunu söyleyerek evlenmenin sünnet olduğunu beyan etmiştir.

Nikâh Akdinin Rükünleri ve Şartları

Nikâh akdinin kurulabilmesi için bir takım rükün ve şartlara ihtiyaç vardır. Sahih bir evliliğin kurulabilmesi için gereken şartlar ve rükünler şunlardır:

İrade Beyanı

Evlenecek tarafların iradelerini birbirine uygun şekilde ifade etmelerine denir. Hz. Aîşe irade beyanını rızaya bağlamıştır. O, evleneceklerin rızası alınmadan kıyılan nikâh caiz değildir,¹⁸ diyerek rıza almanın şart olduğunu açıklamıştır.

Veli

Başkası hakkında kanuni olarak tasarruf etme yetkisine sahip olan kişiye veli denir. Hz. Aîşe’ye göre velinin izni olmadan kıyılan nikâh sahih değildir. Bu konuda Kendisinden rivayet edildiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Hangi kadın velisinin izni olmaksızın nikâh kıyarsa onun nikâhı batıldır, onun nikâhı batıldır, onun nikâhı batıldır.b” Yetkili devlet adamı, velisi olmayanların velisidir¹⁹, diyerek velinin izninin alınmasının nikâhın şartı olduğunu söylemiştir.

Şahitler

Nikâha şekil olarak akit karakteri veren husus, şahitlerin hazır bulunması şartıdır.²⁰ Hz. Aîşe’ye göre şahitsiz nikâh sahih olmaz.²¹

Kefûet (Denklik)

İslâm Hukukunda huzurlu ve devamlı bir evlilik için erkeğin karısına

¹⁵ er-Ra’d, 13/38.

¹⁶ Nesâî, **Nikâh**, 4.

¹⁷ Buhârî, **Nikâh**, 1.

¹⁸ Nesâî, **Nikâh**, 34, 36.

¹⁹ İbn Mâce, **Nikâh**, 15.

²⁰ Atar, “**Nikah**” TDV, 2007: XXXIII, 116.

²¹ Dâhil, 1989: 506.

ekonomik ve sosyal olarak denk olmasına kefâet denilmektedir. Burada erkeğin kadına denkliği aranır. Kefâeti sadece dindarlıkta arayan Hz. Âişe, evlilikte bunun ötesinde bir denklik şartı aramamıştır. O, delil olarak Hz. Peygamber (sav)'in Mekke'nin eşrâfından ve sahabelerin en faziletliyelerinden Ebû Huzeyfe'nin (ö. 12/633), erkek kardeşinin kızı Hind'i, Ensar'dan olan karısının azatlısı iken evlatlık edindiği Salim'le evlendirmesini göstermiştir.

22

İkrah

Tehdidi iradeyi elden alan bir durum olarak gören Hz. Âişe'ye göre ikrah ile yapılan boşama geçersizdir. Kendisinden rivayet edildiğine göre zorla yapılan boşama geçerli değildir.²³ Eğer zorla yapılan talâk geçersizse o zaman ikrah ile yapılan evlenme de muteber değildir.²⁴

Evlenme Engelleri

İslâm dinin evlilik için koyduğu şartlardan birisi de evlenecek iki taraf arasında devamlı veya geçici bir evlilik engelinin olmamasıdır. Evlenme engelleri için şu şartlar ifade edilmiştir:

Beraber Zina Etmemiş Olmak

Evlenmeden önce birbirleriyle zina eden kişilere bunun da yaygınlık kazanmaması için müeyyide uygulayarak evlenmemeleri gerektiği kanaatinde olan Hz. Âişe'ye göre bunların birbirleri ile evlenmesi ebediyen haramdır.²⁵

Rada' (Süt Engeli)

Yahudilik'te ve Hristiyanlık'ta görülmeyip eski Ermeni ve İslâm önceki Araplarda görülen rada' süt münasebeti (emzirme) İslâm'da da evlenme manilerinden sayılır.²⁶ İslâm Hukukundaki genel kabule göre emzirmenin sayısı ve ilk iki yılda verilmesi haramlığın sabit olmasında çok önemlidir. Emzirmeyi sabit kılacak emzirme sayısı hususunda Hz. Âişe'den iki tane rivayet nakledilmektedir. Birinci rivayete göre haramlığın oluşması için beş emme kâfidir.²⁷ İkinci rivayete göre ise on defa emzirmeden dolayı haramlık sabit olur.²⁸ Cumhur haramlığı sabit kılacak emzirmenin ilk iki yılla sınırlandırma hususunda ittifak etmişken Hz. Aişe, cumhura ek olarak ileri

²² Buhârî, **Nikâh**, 16.

²³ Ebû Dâvûd, **Talâk**, 8.

²⁴ Dâhil, 1989: 167.

²⁵ Dâhil, 1989: 348.

²⁶ Ansay, "**Aile Hukûku**", AİFD, 1952, II-III 26.

²⁷ Mâlik, **Rada'**, 7.

²⁸ Ebû Dâvûd, **Nikâh**, 10.

yaşlarda da yapılan emzirmenin süt akrabalığını sabit kılacağını Sehle b. Süheyl'in Salim'i emzirme hadisesini delil göstererek²⁹ söylemiştir.

Nikâhın Sonuçları

Sahih bir evlilik karı-koca arasında bir takım hakları doğurmaktadır.

Kadının Hakları

Nikâh akdi ile beraber İslâm'ın kadına verdiği haklar şunlardır.

Mehir

Evlenen erkeğin karısına vermeyi vaat ettiği mala mehir³⁰ denir. Kuran'ın nazil olduğu dönemde insanlar, himayeleri altındaki yetim güzel olmadığı ve malı bulunmadığında, veliler onu terk onu terk etmekte; yetim kız güzel ve malı bulunduğu ise hem mallarına el koymakta hem de hakları olan mehirleri vermeden onları nikâhları altına almaktaydılar. Bundan dolayı Allah, “Eğer yetim kızlar hakkında adaleti yerine getiremeyeceğinizden korkarsanız, beğendiğiniz (veya size helâl olan) kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın. Haksızlık yapmaktan korkarsanız bir tane alın yahut sahip olduğunuz (cariyeler) ile yetinin”³¹, ayetini indirdi. Bu ayetin tefsirinde Hz. Âişe, veliler beğenmedikleri zaman terk ettikleri bu yetim kızlara rağbet ettikleri zaman ancak kızlara adaletle muamele etmeleri ve onlara hakları olan mehri misli vermeleri halinde nikâhlayabileceklerini,³² söylemiştir. Hz. Âişe, kadının mehrini ve işçinin emeğini yemek kadar şiddetli bir günah yoktur,³³ demiştir. Ona göre mehir bütünüyle kadının malı olduğu için onda dilediği gibi tasarruf edebilir. Kadından izinsiz olarak mehirde tasarruf yapmak haramdır.³⁴ Mehir miktarı hususunda Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (sav) şöyle buyurmuştur: “Kadının en bereketli olanları (mehir bakımından) külfeti en az olanları.”³⁵

Nafaka

Nafaka, erkeğin sağlamakla yükümlü tutulduğu evin yiyecek, giyecek ve mesken gibi evin zorunlu ihtiyaçlarına denir. Evli kadınların bütün masrafları

²⁹ Müslim, **Rada'**, 26, (1453).

³⁰ en-Nisa, 4/4, 20, 24.

³¹ en-Nisâ, 4/3.

³² Buhârî, **Nikâh**, 64.

³³ Dâhil, 1989: 504.

³⁴ Buhârî, **Nikâh**, 44.

³⁵ İbn Ebi Şeybe, 2015: VI, 571.

kocalarına aittir. ³⁶ Erkeğin sorumluluğunu yerine getirmeyerek yeterli miktarda nafakayı vermemesi durumunda kadının tavrı ne olmalıdır? Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre Hind, “Ya Resûlallah! Şüphesiz (kocam) Ebu Süfyân (ö. 31/651-52) cimri bir adamdır. Onun malından bana ve oğullarıma yetecek kadar almamda bana günah olur mu?” demiş. Resûlullah (sav), “Örfe göre (onun malından sana ve oğullarına yetecek miktarı) al!” ³⁷ buyurmuştur. Böylece hem eş ve çocukların yanlış yollara düşmeleri engellenmiş hem de ihtiyaçtan fazlasının alınıp kocanın mağduriyetini engelleyecek şekilde ihtiyaç miktarının alınmaması gerektiği açıklamıştır.

Kocanın Hakları

Hz. Âişe'den (ra) rivayet edildiğine göre; Resûlullah (sav), “Eğer ben herhangi bir kimseye, bir kimsenin secde etmesini emretmiş olsaydım kadına, kocasına secde etmesini emrederdim”³⁸ buyurarak kocanın eşini mutlu etmek için imkanları ölçüsünde ne gerekiyorsa yapması gerektiği gibi karısının da kocasının Allah'a isyan dışındaki konularda itaat etmesi gerektiğini açıklamıştır.

Aile ile Güzel Geçinmek

Erkeğin eşinin meşru arzu ve ihtiyaçlarını karşılaması, eşine sadakat göstermesi temel görevidir. Aynı şekilde kadının da kocasına yardımcı olması ona saygıda kusur etmemesi, aile mahremiyetini koruması, çocuklarını terbiye etmesi ve iffetini muhafaza etmesi de onun asıl görevidir.³⁹

Hz. Âişe ve on bir Yemenli kadının oturduğu bir sohbette kadınlar aile hayatlarını anlatmışlar. Bunların arasında evinde en bahtiyar olanı Ümmü Zer, kocasını anlatırken; kocasının kendisini ücra bir köyden fakirken aldığını, kendisine çok iyi baktığını, mücevherlerle donattığını ve toplum içinde müreffeh bir yere getirdiğini ve sonra boşadığını söylemiştir. Resûlullah (sav) olayı duyunca, Hz. Âişe'nin gönlünü hoş ederek, “Ya Âişe! Ben sana Ebu Zer'in Ümmü Zer'e nispeti gibiyim. Ancak Ebu Zer, Ümmü Zer'i boşamıştır, fakat ben seninle beraber yaşayacağım”⁴⁰ buyurarak eşinin gönlünü almanın ince ayrıntısını göstermiştir.

³⁶ et-Talak, 65/6.

³⁷ Buhârî, **Nafâkât**, 13.

³⁸ İbn Mâce, **Nikâh**, 3.

³⁹ Bahçekapılı, 2008: I, 32.

⁴⁰ Buhârî, **Nikâh**, 83.

Hız. Âişe'den rivayet edildiğine göre Peygamberimiz (sav) şöyle buyurmuştur: "Hanımlarınıza verdiğiniz şeyler sizin için sadakadır."⁴¹

Hız. Âişe'ye Resûlullah (sav) evinde ne işler yapardı? diye sorulduğunda Hız. Âişe, "Kendi ev halkının hizmetinde bulunurdu. Ezanı işitince (namaz kıldırmak üzere mescide) çıkardı"⁴² cevabını vermiştir.

İslâmiyet Öncesi Evlilik Şekilleri

Evlilik müessesesinin tarihi ilk insan Hız. Âdem'e dayanmaktadır. Peygamberler vasıtasıyla bu müessese korunmuş ancak daha sonra insanların ilahi kitaplarda yaptıkları tahrifatı nikâh vb. birçok meselede de yapmışlardır. Nikâh da diğer tahrif edilen şeyler gibi daha sonra farklı şekillerde icra edilmeye başlanmıştır. Bu tahrifat ve yanlış düşünceler sadece nikâhın şekliyle ilgili değil, nikâhın zamanıyla da ilgili olmuş ve bu yanlış uygulamalardan bazıları günümüze kadar gelmiştir. Onlardan birisi de bazı çevrelerce dile getirilen Cahiliye devrinde de iki bayram arasında olmasından dolayı bu ayda kıyılan nikâhın uğursuzluk getireceğine inanılmasıdır. Hız. Âişe buna tepki göstererek şöyle demiştir: "Resûlullah (sav) benimle Şevval'de nikâhlandı ve (yine) Şevvalde zifaf oldu. Buna rağmen Resûlullah (sav)'in hanımlarından benden daha mutlusu yoktu?"⁴³

İslâm öncesi Arabistan'daki nikâh şekilleri hakkında bir rivayette Hız. Âişe, Cahiliye döneminde şu dört çeşit nikâh vardır demiştir:

Sahih Nikâh

Evlenmek isteyen adamın nikâhlanmak istediği kızın velisine dünürlük yapması sonucunda anlaştıkları takdirde velinin mehri tayin etmesi şeklinde yapılan sahîh nikâhtır.⁴⁴ Allah Resûlü (sav) Müslümanların sahîh nikâhı dışındaki Câhiliye nikâhlarının tümünü kaldırmıştır.

İstibda' Birlikteliği

Soylu, cesur adamdan soylu bir çocuğu olmasını isteyen erkeğin, hayızdan temizlenen karısına, "Falan kimseye bir haber gönder de ondan (seninle) cinsi münasebette bulunmasını iste" diyerek erkeğin karısına gebeliği (iyice) belirinceye kadar asla onunla cinsi münasebette bulunmaması şeklinde yapılan bu (tür) nikâha nikâhu'l-istibda' denir.

⁴¹ Zerkeşî, 2014: 95.

⁴² Buhârî, **Nafâkât**, 7.

⁴³ Müslim, **Nikâh**, 73, (1423).

⁴⁴ Ebû Dâvûd, **Talâk**, 30-31.

Mut'a

Hz. Âişe', kendisine yöneltilen soruları öncelikle Kur'ân'a arz ederek cevap vermeyi tercih ederdi. Kendisine Mut'a hakkında soru sorulunca, benimle sizin aranızda Allah'ın kelamı vardır demiş, "Ve onlar ki, iffetlerini korurlar; ancak eşleri ve ellerinin sahip olduğu (cariyeleri) hariç"⁴⁵ ayetini okuyarak kişinin eşi ve cariyesi dışındaki kadınlarla olan ilişkisinin hayasızlık olacağını bildirmiştir.⁴⁶ Dolayısıyla Hz. Âişe'ye göre, mut'a nikâhının hükmünün nesh edildiği, yapılması haram nikâhlardan biri olarak kabul edildiği görülmektedir.

Talâk (Boşama)

Talâk, sözlükte serbest bırakmak demektir. Terim olarak belirli bir lafız ya da onun yerine geçen bir sözle hemen ya da gelecekte nikâh bağının ortadan kaldırılması demektir.⁴⁷

İslâmiyet, geçimsizlik halinde sabır tavsiye etmekle beraber⁴⁸ geçinme imkânı kalmayınca karşılıklı olarak haklara saygı göstermek suretiyle güzellikle ayrılmayı talep etmiştir.⁴⁹

Hz. Âişe (ra), talâk sayısına sınırlama getiren Bakara suresi 229. ayeti nazil olmadan evvel bir adam karısını dilediği kadar boşardı, iddeti içerisinde karısına döndüğü takdirde o kadın onun karısı sayılırdı, demiştir. Bir adam karısına, "Allah'a yemin ederim ki: Seni öyle bir boşayacağım ki benden uzaklaşıp ayrılık meydana gelmeyecek ve seni ölünceye kadar karım olarak barındırmayacağım" demiş. Kadın, "Bu nasıl olacak?" deyince. Adam, "Seni boşayacağım, iddetin dolmak üzereyken tekrar sana döneceğim" cevabını vermiş. Bunun üzerine kadın durumu anlatmak üzere Hz. Resûlullah (sav)'in evine gitmiş. Kadın durumu Hz. Peygamber'e bildirince Allah (c.c), "Boşama iki defadır. Bundan sonrası ya iyilikle tutmak ya da güzellikle salıvermektir"⁵⁰ ayetini indirmiş. Böylece hem hür kadının talâk sayısını üç ile sınırlandırarak evliliğin devamını sağlamaya fırsat vermiş hem de kadınlara yapılan bu zulüm ortadan kaldırılmıştır.

Evli olmayanın boşamasının söz konusu olmayacağından dolayı Hz. Âişe, boşama ancak nikâhtan sonra olur,⁵¹ diyerek evlenmeden yapılan boşamanın

⁴⁵ el-Mü'minun 23/5-7.

⁴⁶ Dâhil, 1989: 481.

⁴⁷ Atar, "Nikah" TDV, 2007: XXXIII, 112.

⁴⁸ en-Nisâ 4/19.

⁴⁹ et-Talak, 65/1-2, 6-7.

⁵⁰ el-Bakara, 2/229.

⁵¹ Tirmizî, **Talâk**, 7; Abdürrezzak, 2012: VI, 525.

bir hükmünün olmadığını açıklamıştır. Ayrıca Hz. Âişe'ye göre hür olan kadının talâk sayısı üç iken ⁵² cariye için ise iki tanedir.⁵³

Boşanma Çeşitleri

Talâk, dönüşünün olup olmaması açısından iki kısma ayrılmaktadır.

Ric'î Talâk

Kocanın karısına dönme hakkının olduğu bir boşamaya denir. Hür veya cariye olan eşini talâk sayısını bitirmeden ve henüz iddet müddeti bitmeden dönülmesi şekline yapılan boşamadır. Hz. Âişe'ye göre kadının iddet süresi tamamlanınca o, artık bân talâk olmuş olur.⁵⁴

Bâin Talâk

Tarafların tekrar bir araya gelebilmesi için yeni bir mehir ile nikâh akdinin gerekli sayıldığı boşamaya denir.⁵⁵ Hz. Âişe'ye göre eşi ile birlikte olmadan ondan üç talâkla boşanılan ⁵⁶, talâk sayısı bitmesine rağmen iddet süresi içerisinde kendisine dönülme ve bir defada üç talâkla boşanılan kadın bâin talâkla boşanmış sayılır.

Hul' / Muhâlea (Karşılıklı Rızâ İle Boşanma)

Eşlerin evliliklerini karşılıklı olarak anlaşarak bitirmelerine Hul' / muhâlea denir. Hz. Âişe (ra)'den rivayet edildiğine göre kocası tarafından dövülüp tahkir edilen hanım sahabe kocasını Hz. Peygamber (sav)'e şikayet etmiş. Peygamberimiz (sav) de kocasını çağırıp, "Onun mehrinin bir kısmını alarak kendisini boşayın" buyurmuş. Koca da eşini kendisine verdiği mehir karşılığında boşamıştır.⁵⁷

Tahyîri Talâk

Kocanın boşama yetkisini eşine bırakmasına tahyîri talâk denir. Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre "Ey peygamber! Eşlerine şöyle söyle: Eğer dünya dirliğini ve süsünü (refahını) istiyorsanız, gelin size boşanma bedellerinizi vereyim de, sizi güzellikle salıvereyim,"⁵⁸ ayeti inince Resûlullah (sav) benim odama girip ayeti kerimenin emrini yerine getirerek ikisinden

⁵² el-Bakara, 2/229.

⁵³ Dâhil, 1989: 184.

⁵⁴ Dâhil, 1989: 321.

⁵⁵ Kahveci, 2014: 205.

⁵⁶ İbn Ebî Şeybe, 2015: 22.

⁵⁷ Ebû Dâvûd, **Talâk**, 17-18.

⁵⁸ el-Ahzab, 33/28-29.

hangisini tercih edersen, bu durum hakkında baban ve anana sormadan cevap vermeye acele etmemende senin için bir mahzur yoktur” buyurdu. Bunun üzerine ben dedim ki: “Bu hususta (yani dünyalığı ve ziyneti veya Allah’ı ve Resul’ünü seçmek hakkında) babam ve anamın emirlerini mi soracağım. Ben Allah’ı ve Resul’ünü (dünyalığa) kesinlikle tercih edip seçtim”⁵⁹ diyerek cevap vermiştir. Aynı konudaki Hz. Aişe’den yapılan başka bir rivayette ise, “Ama bunu talâk saymadık...”⁶⁰ cümlesi de eklenerek kadınların verilen bu talâk hakkı kullanmadığı sürece boşamanın sayılmayacağını açıklamıştır.

Kazâi Boşanma Sebepleri

Mahkemeye başvurularak yapılan boşamaya Kazâi boşama denir. Boşanmak için her iki tarafın da başvurma hakkı olmasına rağmen elinde boşama yetkisi olmayan kadınlar daha çok hâkime başvurumaktadırlar.

Mükrehin (Zorlananın) Talâkı

Mucbir sebepler iradeyi engelleyen olağanüstü hallerden olduğu için ikrah ile yapılan boşama Hz. Âişe’ye göre geçersizdir. Kendisinden rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav): “Zorlanma altında ne boşamak ne de (köle veya cariyeyi) azat etmek olabilir”⁶¹ buyurarak ikrâh ile yaptırılan talâkın iradeyi ortada kaldırdığı için geçersiz olduğunu anlatmıştır.

Hastanın Talâkı

Ölüm hastalığına yakalanan kocanın karısını mirastan mahrum bırakmak niyeti ile boşamasıdır. Hz. Âişe, bu durumdaki kadının boşanmasını geçerli saymış buna karşın, mağdur duruma düşecek olan kadının menfaatini gözeterik iddet süresi boyunca kocanın ölmesi durumunda varis kalacağına hükmetmiştir.⁶² O, bu şekilde davranarak eşini mağdur eden kocanın davranışın engellemeyi ve emelini boşa çıkarmayı amaçlamıştır.

Evliliğin Sona Ermesinin Sonuçları

Evlilik sona erdikten sonra bazı haklar ve sorumluluklar ortaya çıkar. En önemlileri iddet ve nafakadır.

⁵⁹ Buhârî, **Talâk**, 4; İbn Mâce, **Talâk**, 20.

⁶⁰ Müslim, **Talâk**, 24, (1477).

⁶¹ Ebû Dâvûd, **Talâk**, 8.

⁶² İbn Ebî Şeybe, 2015: VII, 486.

İddet

Evliliğin sona ermesinden sonra kadının beklemesi gereken müddete denir. Hz. Âişe: “Eşi ile zifaf gerçekleşmeden boşanmış kadının iddeti yoktur”,⁶³ demiştir. Boşanmış kadınlar hususunda Kur’anı Kerim’de, “Boşanmış kadınlar, kendi başlarına (evlenmeden) üç ay hali (hayız veya temizlik müddeti) beklerler”⁶⁴, buyrulmuştur. Hz. Âişe’nin mezhebine göre ay hali temizlik halidir.⁶⁵ Nitekim Hz. Âişe, (iddet bekleyen) Abdurrahman’ın (ö. 53/673) kızı Hafsa’yı üçüncü hayzında kan görmeye başlayınca (kocasının evinden ailesinin yanına) göndermiştir.⁶⁶ Hz. Âişe’ye göre Ümmü veled efendisinin vefatından sonra beklemesi bir hayız müddetidir. Bu onun iddet değil sadece rahminin tebriyesi içindir.⁶⁷ Ayise (adetten kesilmiş) kadınlar hakkında Kur’ân-ı Kerim’de, “Yaşlılıklarından dolayı adetten kesilen kadınlarınızın (bekleme sürelerinden) şüphe ederseniz, bilin ki onların bekleme süresi üç aydır”⁶⁸ buyrulmaktadır. Vefat iddeti bekleyen kadınlar ile alakalı olarak Kur’ân-ı Kerim’de, “İçinizden ölenlerin geriye bıraktıkları eşleri, dört ay on gün bekleyip kendilerini gözetlerler”⁶⁹ buyrulmaktadır. Hamile kadınların vefat iddeti ile alakalı olarak Kur’ân-ı Kerim’de, “Gebe olanların iddeti, doğurmaları ile tamamlanır”⁷⁰ buyrulmaktadır.

İddet Nafakası

Nafaka, kadının iddet süreci boyunca yiyecek, giyecek ve mesken masrafları demektir. Hz. Âişe’nin mezhebine göre boşama iddeti bekleyen kadınların nafakası ve mesken yerinin temin edilmesi iddet müddetince boşayan adama aittir. O, boşanmış kızlarını kocasının evinde beklemesine müsaade etmeyen aileye talebesi Amre’yi (ö.106/724) göndererek kızının boşandığı evde iddetini geçirmesini istemiştir.⁷¹ Bunun üzerine Kendisine Resûlullah (sav)’ın Fatma b. Kays’a (ö.54/674) iddette iken evini değiştirmesine niçin izin verdiğini sorulunca şöyle cevap vermiştir: Onun, iddetini bekleyeceği evin ıssız bir yerde olması, baskına uğramasından

⁶³ Dâhil, 1989: 447.

⁶⁴ el-Bakara, 2/228.

⁶⁵ İbn Rüşd, 2015: II, 487.

⁶⁶ Mâlik, **Talâk**, 54.

⁶⁷ Dâhil, 1989: 449.

⁶⁸ et-Talâk, 65/4.

⁶⁹ el-Bakara 2, 234.

⁷⁰ et-Talâk, 65/4.

⁷¹ Müslim, **Talâk**, 54, (1481).

korkulması ve Fatma'nın uzun dilli olup kocasının ailesini rahatsız edeceği endişesi ile evinden çıkmasına izin verilmiştir.⁷²

Hz. Âişe'ye göre vefat iddeti bekleyen kadınların kocalarının evlerinde durmaları zorunlu olmadığı için damadı Talha b. Ubeydullâh (ö. 36/656) vefatından dolayı iddet beklerken kız kardeşi ile beraber hac veya umreye beraber gitmişler.⁷³

Diğer Hususlar

Kadınlarla ilgili evlilik ve boşama hususları dışında konularda ve Hz. Âişe'nin görüşleri şöyledir.

Kadının Mahremi Olmadan Yolculuğa Çıkması

Mahrem, kendisi ile evlenilmesi haram olan yakın akrabaya denir. Hz. Âişe, Ebû Said el-Hudrî'nin (ö.74/693-94) kadınların mahremi olmadan yolculuğa çıkmalarının caiz olmadığı fetvasını duyunca üzülmüştür. Sonra bütün kadınların mahremi yoktur ki,⁷⁴ diyerek kadının güvenli olması halinde mahremsiz olarak başkalarının yanında yolculuk yapabileceğini ifade etmiştir.

Kadınlar ve Hamam

Hamamlarda dinen nahoş karşılanacak görüntüler yaşanmasından dolayı kadınların hamama girmesine cevaz vermeyen Hz. Âişe'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Kendi evinin dışında bir yerde elbisesini soyan bir kadın yoktur ki, Allah ile kendi arasındaki perdeyi yırtmış olmasın”⁷⁵ O böylece örtünme emrine aykırı durumların yaşanmasından dolayı mazeret hali dışında,⁷⁶ kadınların hamama girmelerinin caiz olmadığını açıklamıştır.

Hicâb (Örtünme)

Hicâb, sözlük olarak örtünme anlamına gelip, terim olarak; Müslümanların örtmeleri gereken yerlerin örtmesi anlamına gelmektedir. Örtünmenin ne zaman farz olduğu hususunda Hz. Peygamber: “Ey Esmâ! (Şurası) muhakkak ki, kadın ergenlik çağına erişince onun vücudundan yüz ile elinden başkasının görünmesi uygun olmaz”⁷⁷ buyurarak ergenlik çağına gelmiş olan Müslüman

⁷² İbn Mâce, **Talâk**, 9.

⁷³ Dâhil, 1989: 449; İbn Ebi Şeybe, 2015: VII, 448.

⁷⁴ Zerkeşi, 2014: 119.

⁷⁵ Ebû Davud, Hamam, 1,

⁷⁶ İbn Ebi Şeybe, 2015: I, 431.

⁷⁷ Ebû Dâvûd, **Libâs**, 31.

bir hanımın eli ve yüzü dışındaki vücudunun tamamını örtmesi gerektiğini beyan etmiştir.

Örtünme hususunda çok hassas olan Hz. Âişe, yeğeni Hafsa'nın (saçlarını gösteren) ince bir başörtüsüyle yanına girdiğini görünce, ince başörtüsünü yırtıp Hafsa'ya kalın bir başörtüsü giydirmiş,⁷⁸ başörtüsünün şeffaf olmaması gerektiğini göstermiştir

O, Ensar kadınlarının hicap hakkında indirilen Nur suresi 31. Ayet nazil olduktan sonra takındıkları tavırlarından övgüyle bahsetmiştir: “Onlar (bellerinde bağlı olan) peştamallarına yönelip hemen onları iki parçaya ayırıp birer parçasını başörtüsü edindiler”⁷⁹ demiştir.

⁷⁸ Mâlik, **Libâs**, 6.

⁷⁹ Ebû Dâvûd, **Libâs**, 29.

SONUÇ

İslâm tarihinde âlimler ve eserleri geniş yer bulurken buna karşın âlimelere ender rastlanılmaktadır. Hz. Âişe, kadınlara prototip olacak mükemmel bir şahsiyet ortaya koymuştur. Dört halifenin de içinde bulunduğu sahabe cemaati, içinden çıkamadıkları meseleleri kendisine danışmıştır.¹ Daha nice hususiyetlerinden dolayı Hz. Âişe, İslâm hukukuna önemli derecede tesir etmiş ve her devirde tesiri devam etmiştir.

O, zamanının toplumsal sorunlarını baz alarak hareket etmeye gayret etmiş, hayâ timsali bir kadın olduğu halde müminlerin annesi olmanın verdiği sorumluluktan hareketle gusûl ve benzeri meselelerde ayet-i kerime ve hadis-i şerifleri müşküllerini utanmadan sormalarının yolunu açmıştır. Dinin doğru anlaşılması için her sene hac ibadetini ifa ederken çadırını Mina'da belli bir yere kurarak hacı adaylarının suhuletle sorularını sorma ortamını sağlamıştır. İslâm coğrafyasının farklı bölgelerinden mektupla gelen sorulara mektupla cevap vermiştir.

O, hem yaptığı rivayetlerle İslâm dininin teşekkülüne katkı sağlamış hem de Kur'an'ın ve İslâm'ın ruhuna aykırı olabilecek durumlarda net bir şekilde isabetli olan görüşü ortaya koymuştur. Duyduğu yanlışlar karşısında pasif durmayarak uygun şekilde müdahale etme yolunu tercih etmiştir.

Onun gizli kalma ihtimali yüksek olan Hz. Peygamber'in aile mahremiyetine vakıf olması, Anlamadıklarını bizzat Hz. Peygamber'e sorması, Resulullah'ın yanında dertlerine çare arayanlara aracılık etmesi ve sahabeler arasında fikhî ile temayüz etmiş bir şahıs olduğundan Aile Hukuku ile ilgili içtihatları çok kıymetlidir.

Bu makalemizde İslâm Hukukunda günümüze kadar etkisi devam eden Hz. Âişe'nin nikâh, talâk, iddet, nafaka, hamam, örtünme ve kadının mahremsiz yolculuğu konularındaki içtihatlarını kısaca tetkik etmeye gayret ettik.

Bu vesile ile Hz. Peygamber'in sonraki nesillere İslâm dininin ulaştırılması için yetiştirdiği genç sahâbelerin arasında fikhî bir şahsiyet olarak en ön sıralarda yer alan Hz. Âişe'yi saygı ve minnetle yâd etmeyi borç kabul ediyoruz

¹ Müslim, **Hayz**, 88, (349).

KAYNAKÇA

- ABDÜRREZÂK, (2012), **el Musannef (fil hadis)**, Çev: Hüseyin Yıldız, Hasan Yıldız, Zekeriya Yıldız, Ocak Yayıncılık, İstanbul.
- ACAR, H. İbrahim, (2010), “**Talak**”, TDV İslam Ansiklopedisi, XXXIX, 496-500.
- AHMED B. HANBEL, (1995), **el-Müsned**, Dârü'l-Hadis, Kahire.
- ANSAY, Sabri Şakir, (1952), “**Aile Hukuku**”, Ankara İlahiyât Fakültesi Dergisi, II-III 20-32.
- APAYDIN, H. Yunus, (2007), “**Velâyet**”, TDV İslâm Ansiklopedisi, XXXIII, 15-19.
- ATAR, Fahrettin, (2007), “**Nikâh**” TDV İslâm Ansiklopedisi, 2007, XXXIII, 112-117.
- AYDIN, Mehmet Âkif, (1988), “**Ahvâli Şahsiyye**” TDV İslam Ansiklopedisi, II, 191.
- AYDIN, Mehmet Âkif, (1989), “**Aile**” TDV İslam Ansiklopedisi, II, 196-200.
- AYDIN, Mehmet Âkif, (2003), “**Mehir**” TDV İslam Ansiklopedisi, XXIX, 389-391.
- BAHÇEKAPILI, Nedim, (2008), “**İslâm ve Kilise Hukuku Açısından Aile ve Evlilik**” Avrupa İslâm Üniversitesi İslâm Araştırmaları Journal of Islamic Research, I, 29-38.
- BUHARÎ, (1422h) **el-Cami'ul-Müsnedü's Sahih**, Dar-Tuku'n-Necat, Dımaşk.
- EBU DAVUD, (2009) **Sünenü Ebû Dâvûd**, Daru Risale, 1.Baskı.
- ERUL, Bünyamin, (2014) **Sahabenin Sunnet Anlayışı**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- ITR, Nureddin, (2013) **Buluğu'l-Meram Şerhi**, Ter: Efe Ahmet, Albayrak Fatih Mehmet, Yıldırım Ahmet Hamdi, Yıldız Nureddin, Tahlil Yayınları, İstanbul.
- İBN EBİ ŞEYBE, (2015) **el-Musannef (fi ehadis vel-asar) Tercemesi**, Editör: Özbek, Yusuf, Ocak Yayıncılık, İstanbul.
- İBN HACER, (2009) **Muhtasaru'l Fethu'l-Bari**, Ter: Heyet, Polen Yayınları, İstanbul.
- İBN MACE, (2009) **Süneni İbn Mace**, Daru Risale, 1.Baskı.

- İBN RÜŞD, (2015) **Bidayetü'l-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesid**, Çev: Ahmet, Meylani, Ensar Yayınları, İstanbul.
- İLA, Sevde, (2007) **Hz. Âişe ve Peygamber Sonrası Siyasi Hayattaki Rolü**, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- KARAMAN, Hayreddin, (2012) **Mukayeseli İslâm Hukuku**, İz Yayıncılık, İstanbul.
- KAHRAMAN, Abdullah, (2009) **Kadın Fakihlerin Öncüsü**, Diyanet İlmi Dergi, (Diyanet Dergisi) XXXXV, II, 73-90.
- KINAR, Kadri, (1995) **Hz. Âişe'nin İctihad Metodu ve Kaynakları**, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- KOMİSYON, (2006) **(Diyanet) İlmihali**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- KÖSE, Saffet, (2006) **Hz. Ömer'in Bazı Uygulamaları Bağlamında Ahkâmın Değişmesi Tartışmalarına Bir Bakış**, İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi, VII, 13-50.
- MALİK, el-Muvatta, Daru İhya et-Turasi'l-Arabi, Beyrut.
- MAHMAT, Emine Cankat, (2004) **Hz. Âişe'nin Siyasi Olaylardaki Rolü**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- MAVSİLÎ, (2012) **El-İhtiyar li Ta'lili'l-Muhtar**, Ter: Keskin Mehmet, Hikmet Neşriyat, İstanbul.
- MÜSLİM, Trhsz. el-Musnedü's-Sahih, Daru İhya, Beyrut.
- NESÂÎ, (2011) **es-Sünenü'l-Kübra**, (Sünen-i Nesâî), Çev: Güngör, Yaşar, Ocak Yayıncılık, İstanbul, 1.Baskı.
- SABÛNÎ, Muhammed Ali, (2011) **Revai'ül-Beyan fi Tefsir-i Ayatil-Ahkam min-el-Kura'n Tercümesi (Ahkam Tefsiri)**, Ter: Taşkesenlioğlu Mazhar, Şamil Yayınevi, İstanbul.
- SOFUOĞLU, Mehmed, (1987) **Sahihi Buhârî ve Tercemesi**, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- TİRMİZÎ, (1975) **Süneni Tirmizî**, Daru Mustafa el-Babi, Mısır, 2.Baskı.
- USLAN, Pınar, (2003) **Hz. Âişe'nin Bayan Öğrencileri**, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- ZERKEŞÎ, (2014) **el-İcabe, (Hadiste Eleştirel Yaklaşımın Öncüsü Olarak Hz. Âişe)**, Çev: Erul, Bünyamin Otto. Ankara, 6.Baskı

